

В. Л. Скуратівський

Комічне

КОМІЧНЕ (від грец. κωμος – весела святкова юрба) – естетична категорія, що відображає [конфлікти](#), суперечності, протиріччя між особистісним чи колективним поглядом на загальноприйняте і протилежне йому. Предметом К. є переважно несуттєві, хибні чи уявні цінності, нікчемність яких усвідомлюється під час розв’язання коміч. конфлікту. Комічність колізії створює суперечність між значущістю форми і нікчемністю змісту, що вгадується критично спрямованим розумом. К. передбачає розвинуте почуття [гумору](#), що не дається людині від народж., а формується разом з особистістю і стає показником динам. пружності, гнучкості люд. розуму та фантазії. К. обов’язково супроводжується сміхом різного акуст. регістру: від найголоснішого до внутр. сміху, про який свідчить лише посмішка. К. – риса люд. спілкування, в якому особистість чи група людей висловлюють своє сміхове ставлення до сусп. явищ, заперечуючи їх (основа *сатири*) або проблематизуючи (гумор, [іронія](#)). К. – своєрід. комунікат. інструмент люд. поведінки в її спілкуванні зі світом, особлива психол. полемічна реакція на невідповідності і недоладності у ньому, на надміру застигли та догматизов. уявлення, правила. К. є продуктом розвитку люд. культури, здатністю поглянути на себе збоку, відірватися від буденності. К., як і трагічне, пов’язане зі свободою людини, її впевненістю в безумов. можливості піднятися над собою, над влас. інтересами. Комічно-сміхове здавна осмислювали як естет. категорію, світогляд. засіб худож. організації у вигляді гумору, іронії, сатири, [ґротеску](#), *сарказму* у літературі, мистецтві, театрі, кіномистецтві. При цьому художня культура відповідно до запитів історії, суспільства, автор. уподобань та смаків використовує можливі художні маніфестації комічно-сміхового: від доброзичливого гумору до нещад. сатири, від реаліст. відтворення побуту до його ґротеск. гіперболізації у вигляді *фантастики*.

Витоки К. – у переповненій обрядовістю люд. культурі, де постає радикал. нар. заперечення застиглості світу, всього, що намагається призупинити його розгортання у просторі й часі. Особливе місце в обрядовості посідає колективне осміювання всевладності смерті, символічне спрвадження її у комічну площину. Рос. учений М. Бахтін у працях, присвяч. генезі та істор. долі «нар.-карнал. сміху», переконливо довів успадкування останнього в усій сфері комічно-сміхового Нового часу і сучасності. Художньо оформлене К. продовжило

полемічну роботу проти негараздів, абсурдів цивілізації для їх усунення або буттєвої компрометації. Саме К. стало основою найбільших худож. здобутків Нового часу – від театру В. Шекспіра, Ж.-Б. Мольєра та найбільшого шедевр у царині К. – роману «Дон Кіхот» М. де Сервантеса до романт. і реаліст. інтерпретацій К. у 19 ст. та сатири 20 ст. (зокрема Дж. Джойс, Ф. Кафка, Я. Гашек, М. Зощенко, М. Булгаков). Варто звернути увагу на появу у 20 ст. (очевидно, у зв'язку з грандіоз. істор. катастрофами) небаченого в «історії сміху» (вислів О. Герцена) поєднання К. із песимістичним, зі страш. стихіями. Слід відзначити впевненість К. у його «низових», підкреслено оптимістично-демократ. проявах (естрада, циркове мистецтво, певні жанри театру, кіно, телебачення, масової літ-ри, зокрема періодика). Попри певну естет. ослабленість тут К. все ж таки зберегло давній запал у одвіч. полеміці з усією негативністю світу.

Рекомендована література

1. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. Москва, 1965;
2. Скуратівський В. Наш сучасник Сервантес // Всесвіт. 1972. № 10;
3. Його ж. Післямова // Франсуа Рабле. Гаргантюа і Пантагрюель. Л., 2004;
4. Його ж. Иван Котляревский, соперник Вергилия // И. П. Котляревский. Энеида. С.-Петербург, 2008.

Бібліографічний опис:

Комічне / В. Л. Скуратівський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-4601>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).